

תפח בחורת עירבון ליכא מי שפרע (כדאמר) צירושלמי צמ' שזעו' הנותן ערבון טבעת לחצרו ונקט לחזור בו חזר ואין מקבל מי שפרע והזב מקבל מי שפרע ומ"ש והזב לא הדר בעיניה טענת הדר בעיניה עכ"ל העטור: הגדה"ה תשובה עפ"א דיני ממונות על א' שהשכיר עדים לומר שקדש את פלונית ואח"כ חזר בו אחד מן העדים עכ"ה: ומה שנהג העם לקדש בטבעת שאולה נראה ללאו שפיר עבדי ואפילו אם מניחם אותה צידה עד שיתנו לה אחרת הא אמרי' מנה און כאן משכון און כאן עכ"ס החכמה:

תפז *מנין צ"ב ע"ה שקונדה מושבון. פרש"י וז"ל צמנה מקומות להחייב צאונסין וליחא דהא תנן צהדיא פרק השוכר האומנין הלוהו על המשכון שומר שכר אלא קונה משכון לקדש בו האשה להיות לו דקתא השבת העצוב מיהו קשה דהכא משמע דמלמיה דר' יתחק איירי בכל ענין צין משכנו בשעת הלוואתו צין משכנו שלא בשעת הלוואתו שהרי צממא איירי הכא וה"ל משמע פרק כל שעה גבי ישראל שהלוה לעובד כוכבים על חמנו דמיימי עלה הא דר"י ומדקאמר הלוהו על חמנו היינו משכנו בשעת הלוואתו וה"ל צגיטין פרק השולח דלאמר המלוה חזירו על המשכון און משמע ומדקאמר המלוה על המשכון היינו משכנו בשעת הלוואתו וקשה מההיא דס"פ השוכר דייקין אימר דלאמר ר' יתחק צממנו שלא בשעת הלוואתו אצל בשעת הלוואתו מי אמר וי"ל הואיל ואר"י יתחק דקונה שלא בשעת הלוואתו להיות עליו כשומר שכר בשעת הלוואה נמי נהי דאין עליו כשומר שכר מיהו לענין דלא קרינן ציה לא יגוש [דחשיב של אחיך צידך ודרשין צספרי את אחיך משמט ידך ולא של אחיך צידך. מוס'] ולענין להחייב צבל יראה וצבל ימנא הוא צרשותו ה"ל לקדש בו אשה חוס' ור"ת פ"י דהמלוה על המשכון משמע צבל ענין צין משכנו בשעת הלוואה צין משכנו שלא בשעת הלוואה וכ"פ (רצ אלפס פרק השוכר האומנין וצפרק שזעו' הדיינים וכתב ראצ"ה וי"ל קדשה צממנו דאחרים מקודשת דקני ליה מולך תהיה דקתה וה"ל צממנו דישאל דבר דקתה הוא וכגון שמשכנו שלא בשעת הלוואתו דהכי צוקמינן לההוא דרבי יתחק צהשוכר האומנין אצל צממנו של עובד כוכבים לא כדאיחא פרק כל שעה דהלכה צרבנן ולא כר"מ וכו"ל לפרש שאין יכול [א] להקנותו צחליפין עכ"ל:

תפז [דף יח ע"א] *ב"ב הא מיהבא א"א ב"ב. ספק צד ר' היכא דאינה מצבנת אותו דבר תחלה כי הכא אלא הוא אומר תחלה אם אתן לך דבר פלוני תהא מקודשת לי ואמרה הצא מיהבא אם היא מקודשת לו או לא:

תפח ה"ב תתא שיראי א"א ציריבי שומא. נהגו העם לקדש בטבעת של זהב צלא אצן יקרה צתוכה משום דרוב צני אדם אינם צקאים צשומא ומיהו אם קדשה מקודשת מלמא אמר ("רצא) ["רצה דף ז'] איחמא צקיהא צשומא תלי טעמא דהא שוו צממס וכו"ל אפילו לא צקיהא לשון ראצ"ה: הגדה"ה השיב הרב ר' שמשון צרי אצברה וז"ל על אחד שקדש בטבעת של כסף והיא סבורה שהוא צה וזה ושאלו צממא קדושי טעות הן כמו שפירש ר"ת גבי מקדש בטבעת שיש על אצן והשיב דלאו קדושי טעות הן שמהו יש צאותו טענת ש"פ וציה סמכה דעתה רק שיהא קדושי טעות שיהא צקושי ומהו צשעת קדושי און שמין רק שגוה פרוטה וציה סמכה דעתה וכו"ל לקדשה שנית ואפילו היו קדושי ראשונים טעות אם צעל קנה וא"ל קדושי אחרים כדפרישית צתשובה עכ"ה וכן נראה לרבינו חס *דלא פסיק צכרצא אלא צשיראי משום דקילי וידיע קתא שומיהס ואין רגילות שיטעו צהן אצל שאר דברים צרגילות לטעות צהן כגון אצנים [טובות ומרגליות] הנהו ודאי צריכי שומא *והא דאמרי' לקמן שהוסף לה נופך משלו מקודשת ז"ל דשמו אותם תחלה והא דאמרינן לקמן ["דף יב'] ההוא דקדיש צצבנא דכומלל ["והוא ר' חסדא משער אז איח ציה שיה שיה פרוטה כו'] [ע"י צחוס' דף ט' צדי"ה והלכא שיראי כו'] ז"ל דאצנא דכומלל אינו צכשאר אצנים הגדה"ה גרסו צצבנא דעתה אצורתא וצורתא עצידיא דצטולה עיין שם האך מקדשין צצמטע שיש עליו צורה ע"כ לשון הגה"ה: התוב' פירשו משום הכי איצטריכנא לפסוק דלא צריכי שומא ולא קאמר והלכתא כרצה דלא חומה היינו כרצה דאיכא דאמרי דכל דהו לא צריכא שומא אצל אמר חמשין ושי חמשין צעי שומא לפיכך פסק צצבנא ענין לא צריך שומא ולפי זה הטעם יחא הא דאצטריך לפסוק כרצה אע"ג צצבל דוכתא קי"ל כרצה לגבי רב יוסף צר מצדה ענין ומתלה:

*דל"ה פסיק צכרצא אלא צשיראי משום דקילי וידיע קתא שומיהס ואין רגילות שיטעו צהן אצל שאר דברים צרגילות לטעות צהן כגון אצנים [טובות ומרגליות] הנהו ודאי צריכי שומא *והא דאמרי' לקמן שהוסף לה נופך משלו מקודשת ז"ל דשמו אותם תחלה והא דאמרינן לקמן ["דף יב'] ההוא דקדיש צצבנא דכומלל ["והוא ר' חסדא משער אז איח ציה שיה שיה פרוטה כו'] [ע"י צחוס' דף ט' צדי"ה והלכא שיראי כו'] ז"ל דאצנא דכומלל אינו צכשאר אצנים הגדה"ה גרסו צצבנא דעתה אצורתא וצורתא עצידיא דצטולה עיין שם האך מקדשין צצמטע שיש עליו צורה ע"כ לשון הגה"ה: התוב' פירשו משום הכי איצטריכנא לפסוק דלא צריכי שומא ולא קאמר והלכתא כרצה דלא חומה היינו כרצה דאיכא דאמרי דכל דהו לא צריכא שומא אצל אמר חמשין ושי חמשין צעי שומא לפיכך פסק צצבנא ענין לא צריך שומא ולפי זה הטעם יחא הא דאצטריך לפסוק כרצה אע"ג צצבל דוכתא קי"ל כרצה לגבי רב יוסף צר מצדה ענין ומתלה: וה"ב תתא *ברב פפא וברב שרביא כו'. דשטרי ["לשון היר"ף דף תרכ"ה ופולגמא צירוסין צריך להיות מדעתה] אצל צספר

חפץ פסק כרצא וכרצנא וכן פסק רבינו חננאל והדבר ז"ע ועי' פרק הנושא ("ג"א) [ד"ן] שטרי פסיקתא דרז גידול:

[דף יב ע"א] *היישין שומא שדה פרוצה במדי. צפירוש ראצ"ן וצפירוש רבינו תפז חננאל משמע דס"ל [דהלכתא] כשמואל אמנם צה"ג וצספר חפץ פסקו דלית הלכתא כשמואל וצעינן דליהו הכא ש"פ ואין לשאל מדאמרינן פרק האומר חיישין שמה יש לו צית כור צמדנית היס דהתם הקדושין צרורין הן וע"מ שיש לו צית כור הוי חנאה צעלמא הלכך חיישין אצל הכא הקדושין עצמם אינם צרורין והיינו טעמא דלא מיימי הכא לשמואל צייטמא מניה:

[דף יג ע"ב] *מ"ד ע"ה גובה מן היורשין. פירש רבינו חננאל דלאמר הצ צירושלמי גובה מן היורשין צדליכא חשש דלמא פרעיה צגון דקיימי סהדי משעה שמודה עד שמת דטוענין לירש צטענה דהוה מצי למיטען אצוהו:

[דף יד ע"א] ["נע"ה] *וה"צ צע"ה אין י"י א"א נע"ה] ש"פ כ"ה אדם *מנין ת"י נע"ה נע"ה צריבא. אצל לכתחלה מנהו היא צשולן]:

תפז [דף יז ע"ב] אמר רבה עובד כוכבים יורש את אביו דבר תורה. ככתב מר הצא רב צדק דאס ("הקף) ["הפקדי. מ"י] או הלוה עובד כוכבים לישראל ומת אם אינו מחזיר ליורשיו קאי צעון. וכתב ראצ"ה דוקא אם ידוע ליורשין או לאחרים שהוא חייב כיון שמוצטען איוה הוי גול וקיימא לן צצגול צצרה דגזילת עובד כוכבים אסור אצל אם אין ידוע ליורשין או לאחרים ללא מקרי גול(ז) דלא מקרי גול רק מיד ליד דכתיב ויגול את החנית מיד המגרי ודומיא דואכלת את העמים שהיו נוטלין צרוע:

ואם החזיר אין רוח חכמים נודה הימנו. פירש רבינו שלמה יתחקי דאין מחזיקין לו טובה ונראה לר"י דאפילו קפידא נמי איכא כי ההוא דאין רוח חכמים נומה הימנו ["דכולי תלמודא כולה כגון] דפרק הזהב ("דכולא תלמודא כולה) החזיר צו אין רוח חכמים נומה הימנו והיינו טעמא דאיח ציה קפידא הכא צממי משום דאס יחזיר לצניו מטעם ירושה אחי ל ידי לקקול דצברי העולם דיש לו חייס ואחי לפטור אשת אחיו צחלינה או שמה ייב"ט צצמקום את [אחר] שהיה הורמו ולידמו צקדושה עיין סוף פרק מי שמת גבי איסור גיורא:

[דף יח ע"א] כאן שהוררתו וצידתו ש"א בקדושה. פרש"י ז"ל היכא לידמו צקדושה מיתלף צישאל (ו) ואפ"ה רוח חכמים נומה הימנו] וקשה מההיא דפרק מי שמת ["דף קמ"ט] גבי איסור גיורא הוה ליה תליסר אלפי זוזי צי רצא ומשמע חסם דרצא רצא לזכות צהן וכי לא היה רוצה רצא שיהא רוח חכמים נומה הימנו והלא רב ממי לידמו צקדושה היתה וי"ל שיש לחלק דוקא גבי מלוה שעשה לו הגר טובה הנאה מלוה להחזיר לצניו אצל גבי פקדון אצרה רצא עשה טובה הנאה לרב ממי ששמר פקדויו וכן כתב רש"י פרק מי שמת:

ידלמא ישראל מומר צעבודת כוכבים שאני. פסק מר רב דק גאון הצב דמומר לעבודת כוכבים אינו יורש אצו והא דפריך הכא לר' יוחנן דלמא ישראל מומר לעבודת כוכבים שאני הכי פירשו דלמא ישראל מומר לעבודת כוכבים מוריש לצניו דעשו היה מומר לעבודת כוכבים והוריש לצניו את הר שיעיר שנאמר כי ירושה לעשו נתתי את הר שיעיר ("אלא מהכא כי לצני לוט נתתי וגו' והורישא לצניו) ["צמי" העציר עליו קולמוס] וכן פסק ר' חננאל(ז) ולראצ"ה נראה כמו שמוריש לצניו ה"ל יורש את אצו דאע"פ שחטא ישראל הוא אף היה כח צדי חכמים להפקיע ממונו דהפקר צית דין היה הפקר כדאמר(ז) פרק (שני) [ראשון] דכחצות יצינא לה קנס דאלולא ואלכא צגיחה וצירושלמי פ"ק דע"ז כותאי דקסרין מותר להלוותן צרצית מפני שקלנו מעשיהם ונראה דס"ל דגירי אמת לה ומשום לקקולא הוא דקנסוס ונראה לראצ"ה דאפילו גאון(ז) נראה דהצ"ב יורש צנו המומר לעבודת כוכבים דלמאי לקנסיה לאצ וכן צבל יורש אצמו המומרת לעבודת כוכבים אפילו אם מת מורישת לאחר שהמירה וכה העל צירושמה ואע"פ שאינה ראיה לקיימה ("והו) ["דהו] איסור דאורייתא משנצבלה לעובד כוכבים מוהיא לא נחפשה שאף העובד כוכבים צמשמע מדע שלא קנסו לצבל שהרי כל קנסות צפרק האשה רצה לגבי דידה הן ולא לגבי דידה אע"ג דאיסור דאורייתא הוא [מכל מקום] מיקריא שארו צר מלגבי טומאה דגלי קרא אע"ג דהתם אמרי' יורשי כחצותה מאי צעצחיהו ומשני כחצות צנין דכרין מהו דמינא איחי דעצא איסורא קנסוה רצנן זרעה (איחו) דלא עבד איסורא לא קנסוהו רצנן קמ"ל התם דמשום חנאי כחצוה כחצוה דמי כדאמר(ז) ר"פ אע"פ וכיון שמכתה הן צאין לא עדיפי אינהו מדידה אצל צנדון זה דמיא

הגהות הב"ח

ח צ"ל בכסף: א ג"ב משמע: י ג"ב את האומנין: ב ג"ב הוא: צ צ"ל רבה: ד ג"ב ס"א חייב להשיב: ה ג"ב ס"א אינו: ו ח"ו: ז ג"ב ישראל: ח ג"ב היינו טעמא משום דתנאי:

הדושי אנשי שם

[א] פ"י להקנות צו דבר לחצרו צממנו של עובד כוכבים אין יכול דהא אין קניו לו ולא הוי כליו של קונה או מנקה אצל צממנו של ישראל כיון דקני ליה מקני ציה:

קובץ מפרשים

א כדאמרינן בירושלמי מסכת שבוות הנותן ערבון טבעת לחבירו כו'. ג"ב צ"ל כדאמרינן בירושלמי מס' שביעית כו' והוא שם פרק י הלכה ד [על המתנין שבסוף הפרק כל המטלטלין כו'. וכן הוא בבבלי העיטור שם] [בן אריה]: ג טבעת הדר בעיניה עכ"ל העיטור. ג"ב במאמר שני

[דף כג ע"ב - כח ע"א]

למורדת כל זמן שלא גרשה להם מתה יורשה כמו שפסקו הגאונים והאלפסי ועוד ללא ליחמיט מתא צפרק האשה* ליתמי ללא [פי' גבי הא דמי תלא מהו ומהו לא זה ולא זה יורשין אותה [אלא ואין יורשין של זה

ואין יורשין של זה יורשין כחובתה] כיון דתנן רבנא דבבלי דכרין והא לא קמי ש"מ הבעל יורשה וכן פי' רב"ה הלכה למעשה ושאלת מומר לעבודת כוכבים שהפקיד פקדון ביד ישראל קרובו ותבעו המומר לעבודת כוכבים לאחר זמן ולא רצה להחזירו לו ומת המומר לעבודת כוכבים וקרוביו הראוים לירש תובעין הפקדון וגם השלם שהביאו ליד זה הוציא עובדי כוכבים שנתן לו המומר לעבודת כוכבים אותו ממון מתנה אחר זמן לדעמי שאין גדברי השלם כלום שאין עדימת עדות ואם אין לנפקד עדים שכשהצטו המומר לעבודת כוכבים צמיו הוא השיב לא אמן וכו' הקרובים צממון וראויין לירש שלא מנינו שצטלה תורת ירושה מן הרשעים דכתיב כי ירושה לעשו נתתי את הר שער וכל שכן שהן יורשין כשרים יבין וגו' ואם שלא בו יד הנפקד צמיי המומר לעבודת כוכבים או יש לו עדים שצטבו היינו ואמר אני זוכה בו אין לך שליחות יד גדול מזה ויראה צעמי שאין כח צדיקים להוציאו דאימת ממון מסור לנאקים רב הוצא ורב יהודה חד אמר מותר לאצדו ביד לא יהא ממוןו ממור מגופו דתינא המינין והמסורות לנאקים מורידין אותן לצורא) אבל לא מעלין למדנו שגופו הפקר וכו' ממוןו וחד אמר אסור לאצד דלמא נפיק מיני' ברא מעליא דכתיב יבין רשע ונדק ילבש ומומר לעבודת כוכבים מין הוא וגופו וממוןו הפקר) וכל טעמי מסור יש בו צד לאיסור צין להימר ויבין דלא פסק הלכתא לא כמר ולא כמר ה"ו זכה מן ההפקד צמיי המומר לעבודת כוכבים ואין לנו כח להוציאו ואם לא שלא בו יד צמיו אין כאן זכיה ואם אומר הנפקד שיש צנים למומר לעבודת כוכבים בגוייתו ודיתה הקרובים לאמר לאו צעל דברים ידי את אין דצבריו כלום שישאל שצא על העובדת כוכבים והוליד ממנה בן אינו בנו דתנן מי שיש לו בן מכל מקום פטור את אביו מן החליצה ומן הייבום וחיב על הכאתו ועל קללתו חוץ ממני שיש לו מן העובדת כוכבים ושלוש שלמה בר ינחק כ"ע*:

ע"מ שאין דרבך רשות בו. דלר"מ לא אהני תנאי וקני [רביה' ר' אלעזר אמר כל כה"ג יצלא פליגי דקני (ליה) עבד וקנה רביה והצ"ע] (רא"א אורי ליה רבנן הצ"ע) דלקני ליה אחר מנה ד"ע"מ ואל" ע"מ שחלף צו לחירות לר"מ קנייה רביה לרבנן לא קניה רבי'.

פסק צ"ה כרב ששת וכן רב האי גאון בשער חמישי ורא"צין והר"ף פסקו כר"א אבל לא הוכיחו אם הלכה כר"מ או כרבנן ור"ת ור"י פסקו כרב ששת וכר"מ וכדמוכח צפרק אלו נדרים [דף פח] דתנן המידר חתנו ממנו והוא רואה לתת לבתו אומר הרי מעות הללו נתונין לך צמתנה [ובצד שאין לבעול רשות בהם] ואין לך בהם אלא מה שאת נושאת ונותנת בהם לפיכך [א] אבל אם אמר מה שתרצי בהן עשי קניה יהיון צעל ומסיק כמאן כרבי מאיר ומשמע החם דרב סבר כר"מ ושמואל סבר כרבנן וההיא [דלענין] [ולענין] נדרים לענין איסור אימתר וק"ל הלכתא כרב צאקורי ומה שתרצי עשי היינו כמו על מנת שאין לבעולך רשות בו [ע"מ צמיו] דאוקי [אך דרב] [כרב] ששת לפלוגתא דר"מ ורבנן דאי כר"א לבי"ע קני [רביה] [צעל] וא"כ שמואל דלא כמאן ע"כ מס' א"א וכן

מלאמי צמוס' וצמיי' *כחב ס"פ ו' דנדרים דאי א"ל ע"מ שאין לבעולך רשות בהן קנה הבעל אותם אלא"כ יאמר לתת לתוך פיך או לכסותך [או אמר את מה שתרצי עשי אלא א"ל] [ואפילו] א"ל מה שתרצי עשי (אז) לא קנאם הבעל [א] וכן צפ' שלטי דהלכות זכיה וכתב הר"מ וז"ל אע"ג דפלוגתייהו שייכא נמי לענין דינא אם יזכה צממון כי איחשיל לענין איסורא איחשיל דקיימא אמתני' דהתם דמייירי לענין איסורא הלכך אין אשה קונה מה שנתנו לה אחרים קנין גמור לכל דבר לעשות כל מה שהיא רואה צלא צעלה אלא לדבר שפי' בהן הנותן דלדבר שאת נושאת ונותנת לפיך או כיוצא בו עיין פרק לולב הגזול וכו"פ צמוס' הלידא דהלכתא כרב צין דלענין איסורא איחשיל:

דף כה ע"ב] בהמה צה נקבית בבוטירה. פרשי וז"ל צעליה מוסרים אותה ללוקח באפסר או בשערה משמע מתוך לשונו דבעיא מסירה מיד המוכר ליד הלוקח ממש ואומר ר"י דא"צ דאמרי' כיצד צמסירה אחזה צטלפה כו' ולא קאמר מסרה לו כו' מכלל דלא צע' מסירה מיד ליד ועוד דקאמר צפרק הספינה אי דלמר ליה לך חזק וקני כ"ע לא פליגי דקני משמע דלא צע' מסירה מיד ליד מדלא קאמר תא חזק וקני עפ"ק דצ"מ צממתי דרכו ומנהיג צבקר וצפ"צ

דספר קנין צמיי' וצפ' הספינה צפי' רבינו יואל סס כחצמי פסקי הלכה זו: [דף כח ע"א] *הג"ה שבויעה בוספ בודאי. אומר ר"י דלאו על כל הספקות מגלגלין שאם נחציב אדם שציעה להצירו אין יכול לגלגל עמו ולומר השבע לי שלא גנבה לי מעולם אלא צכספ שישי לחוש קצת כגון שותפין ואריסין היכא דחלקו וסוטה נמי דלמדן הימנה יש ג"כ לחוש לזנות דקצת רגלים לדבר שהרי נסתרה עס"פ האומנין תשובת הר"מ ז"ל:

[ר"שות הגבוה בבבלי]. צתלמודא גרסי' כיצד רשות הגבוה צכספ גוצר שנתן מעות צצמהה אפילו צסוף העולם קנה אבל כל זמן שלא נתן מעות לא קנה [צפסיק] שזה המעות מיהו אם נחרצה לו המוכר צצחות משויה מה ששזה יתיר זכה בו הקדש דה"ל מתנה כדאמרי' פרק יש נוחלין גבי צנו של יוסף צן יתעור דלשכת מרגינתא אמר לצריה ולא אמתיה לגיזברא ולא תשמיה את משום דאמרי' לגבוה כמסירתו להדיטו [והדיטו לא קנה עד שימשוך] וכו"כ רבינו יואל וז"ל ג"ל דלא דאמרי' צקדושין דרשות הגבוה צכספ דוקא היכא שהדיטו מוכר צמיו ושאין צדעתו ליתן להקדש צחנס הלכך דוקא דמייס קונה ולא פיסוק צאמריה [אבל היכא דנותן להקדש חנס מהני אמירתו כדקמי הכא אמירתו לגבוה כמסירתו להדיטו. מ"י] ומדע דגרסי' החס כיצד אמירתו לגבוה כמסירתו להדיטו שור זה עולה צית זה הקדש וכו' דהדא צמתנה יהיב ליה להקדש צלא דמי דלא שייך למימר ונתן הכסף צפרק יש נוחלין [צמוס] הרי מדל"ל אי תשמיה צדמים מועטין הרי המותר הוא ואתה נותן מתנה להקדש ואמירתו

הגהות הב"ח

ר ג"ב ירושה: ר בשאר כצ"ל: ש נתנו אחרים מתנה לעבד סתם כצ"ל: ת מצאתי ופרך כצ"ל והשאר נמחק: א ג"ב והפירות: ב ג"ב ס"א: ג צ"ל ולרבנן לא קני רביה ור"א: ד ג"ב דכ"ע: ה ד"ו: ו צ"ל כגון: ז ג"ב לנו: ח ג"ב לנו: ט צ"ל דכא: י ג"ב גרי: יא קאמר לי' כצ"ל:

חידושי אנשי שם

[א] צכסוף נדרים מוקי לה כגון שיש לה צית צצותו חר דמנו דוקא לנפשיה וכו' נמי לאחרני אלמא מקנה אפילו ע"י עגמה מה שאין כן בעבד (מהר"ם): [ב] וקאמר רב עלה דוקא מה שאת נושאת ונותנת לפיך אבל כו' ושמואל אמר אף מה שתרצי עשי לא קני יתהון צעל: [ג] והיינו ששמואל וסבר הרמב"ם דמה שתרצי עשי לשמואל הוי כמה שאת נותנת לפיך לרב ועיין בפירוש המגיד צמיימיו צפ"ג דהל' זכיה והיינו כחוקמתא כר"א וכרבנן דר"מ:

קובץ מפרשים

א) בור פירושו בית האסורים ור"ל שמואל למסור למלכות אף לעונש הגוף [גליון]: ב) ר"ל למסור למלכות בין לעונש ממון בין לעונש הגוף [גליון]:

[דף יח ע"א - יט ע"א]

ואכיל צעמיה כדאמרין גבי קנס ככתובות (דף יא.) [ק] ואם ישבו יתנו לו ירושתו. גר את עובד כוכבים אינו מד"ת אלא מד"ס שמה יחזור לטורו דתנן (דמאי פ"ו מ"י) גר ועובד כוכבים שירשו את אביהן עובד כוכבים יכול לומר לו גר לעובד כוכבים טול אתה עבודה כוכבים ואני מעות טול אתה יין ואני אטול פירות משצלו לרשות הגר אסור ואי ס"ד מדאורייתא כי לא צלו לרשותו נמי חליפי עבודה כוכבים קא שקיל. עובד כוכבים את הגר וגר את הגר לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים:

בד דתניא הלואה מעות מן הגר שנתגיירו בניו עמו לא יחזיר לבניו ואם החזיר אין רוח חכמים נוחה הימנו והתניא רוח חכמים נוחה הימנו לא קשיא כלן שהורמו ולידתו שלא בקדושה כלן שהורמו שלא בקדושה ולידתו בקדושה [ה] פ"י רש"י כשלידתן בקדושה אז רוח חכמים נוחה הימנו וקשיא מעובדא דאסור גיורא (ב"ב דף קמט.) שהיה לו פקדון ציד רבא ולא היה רבא רוצה להחזירו לרב מרי בנו אלא היה רוצה לזכות בו מן ההפקדון וכי לא היה רבא רוצה שיהא רוח חכמים נוחה הימנו והיה אומר רבי' תם ו"ל דגבי הלואה דוקא שעשה לו המלוה טובה רוח חכמים נוחה הימנו אם יחזיר לבניו שלא ישלם רעה תחת טובה אבל פקדון הנפקד עשה טובה למפקיד שטרם לשמור פקדונו [ש] אי נמי שאני רב מרי [ת] שרחל אמו ברתיה דשמואל נתעברה מאסור [בגיותו] ולא חשיב גר כלל דצדיקי עובדי כוכבים נמי [ה] אם היו שניהם חוזרין לטורן לא היה יורש את אביו דלמינו ככלל [עובד כוכבים] יורש את אביו דבר תורה דבמה אמימה שדין ליה אכל כשעניהם גרים גמורים שאם היו חוזרין לטורן היה עובד כוכבים יורש את אביו שייך המס רוח חכמים נוחה הימנו:

בה [דף יט ע"א] **אמר** רבא אמר ר"ג אומר אדם לכתו קטנה נאי וקבלי קידושין מדרבי יוסי בר רבי יהודה לאו אמר רבי יוסי בר רבי יהודה מעות הראשונות לאו לקדושין ניתנו וכי משייר בה שוה פרוטה הוי קידושין הכא נמי לא שנה ואם תאמר מאי קמ"ל פשיטא שהיא מקודשת דאפילו אם היה אומר תן מנה לפלוני ותתקדש בתי לך היתה מקודשת מדין ערב כל שכן כשהוא אומר תן מנה לבתי ויש לומר דהכא לא שייך להוכיח דין ערבות לפי שלא דיבר למקדש אלא לכתו ועוד שנתן לה רשות להתקדש אפי' בשטר ולא שייך כלן דין ערב כיון שאין נהנה בקבלת השטר דערב משעבד עצמו בשביל הנאת הלואה אלא קמשמע לן רב נתמן דאיתו כח וזכות שייכתה לו תורה בקדושי במו יכול הוא ליתנו להתקדש את עצמה [א] מדעתה מדרבי יוסי בר רבי יהודה דאמר מעות הראשונים לאו לקדושין ניתנו וכשמכר האב את במו נעשה

ואכיל צעמיה כדאמרין גבי קנס ככתובות (דף יא.) [ק] ואם ישבו יתנו לו ירושתו. גר את עובד כוכבים אינו מד"ת אלא מד"ס שמה יחזור לטורו דתנן (דמאי פ"ו מ"י) גר ועובד כוכבים שירשו את אביהן עובד כוכבים יכול לומר לו גר לעובד כוכבים טול אתה עבודה כוכבים ואני מעות טול אתה יין ואני אטול פירות משצלו לרשות הגר אסור ואי ס"ד מדאורייתא כי לא צלו לרשותו נמי חליפי עבודה כוכבים קא שקיל. עובד כוכבים את הגר וגר את הגר לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים:

בד דתניא הלואה מעות מן הגר שנתגיירו בניו עמו לא יחזיר לבניו ואם החזיר אין רוח חכמים נוחה הימנו והתניא רוח חכמים נוחה הימנו לא קשיא כלן שהורמו ולידתו שלא בקדושה כלן שהורמו שלא בקדושה ולידתו בקדושה [ה] פ"י רש"י כשלידתן בקדושה אז רוח חכמים נוחה הימנו וקשיא מעובדא דאסור גיורא (ב"ב דף קמט.) שהיה לו פקדון ציד רבא ולא היה רבא רוצה להחזירו לרב מרי בנו אלא היה רוצה לזכות בו מן ההפקדון וכי לא היה רבא רוצה שיהא רוח חכמים נוחה הימנו והיה אומר רבי' תם ו"ל דגבי הלואה דוקא שעשה לו המלוה טובה רוח חכמים נוחה הימנו אם יחזיר לבניו שלא ישלם רעה תחת טובה אבל פקדון הנפקד עשה טובה למפקיד שטרם לשמור פקדונו [ש] אי נמי שאני רב מרי [ת] שרחל אמו ברתיה דשמואל נתעברה מאסור [בגיותו] ולא חשיב גר כלל דצדיקי עובדי כוכבים נמי [ה] אם היו שניהם חוזרין לטורן לא היה יורש את אביו דלמינו ככלל [עובד כוכבים] יורש את אביו דבר תורה דבמה אמימה שדין ליה אכל כשעניהם גרים גמורים שאם היו חוזרין לטורן היה עובד כוכבים יורש את אביו שייך המס רוח חכמים נוחה הימנו:

בה [דף יט ע"א] **אמר** רבא אמר ר"ג אומר אדם לכתו קטנה נאי וקבלי קידושין מדרבי יוסי בר רבי יהודה לאו אמר רבי יוסי בר רבי יהודה מעות הראשונות לאו לקדושין ניתנו וכי משייר בה שוה פרוטה הוי קידושין הכא נמי לא שנה ואם תאמר מאי קמ"ל פשיטא שהיא מקודשת דאפילו אם היה אומר תן מנה לפלוני ותתקדש בתי לך היתה מקודשת מדין ערב כל שכן כשהוא אומר תן מנה לבתי ויש לומר דהכא לא שייך להוכיח דין ערבות לפי שלא דיבר למקדש אלא לכתו ועוד שנתן לה רשות להתקדש אפי' בשטר ולא שייך כלן דין ערב כיון שאין נהנה בקבלת השטר דערב משעבד עצמו בשביל הנאת הלואה אלא קמשמע לן רב נתמן דאיתו כח וזכות שייכתה לו תורה בקדושי במו יכול הוא ליתנו להתקדש את עצמה [א] מדעתה מדרבי יוסי בר רבי יהודה דאמר מעות הראשונים לאו לקדושין ניתנו וכשמכר האב את במו נעשה

הגהות הב"ה ב שהיא זוכה בשיוור אי"כ וכו' זוכה התם בשיוור בקבלתה:

ג קאמרי ואמר רבא אר"ג המקדש במלוה שיש עליה משכון וכו' מדרבי יצחק:

קרבן נתנאי

שר"י חולק בזה וס"ל דתרי רב מרי בר רחל הוי ומש"ה נאדי הכ"י הכא מתי' זה ופי' הסוגיא בהיפך ותי' ר"ת נמי לא ישר צעניו כמ"ש בחידושי ריב"ז ו"ל לא נהירא דכיון דנמלוה ליהנא שעבדא יש לו להחזיר כ"ש בפקדון שהוא צעין: [א] בודעתה. בזהו זמן ולמי שירצה והגון צעניה. ובניטב"א הקשה ע"פ זה דא"כ מלמי קטנה מתקדשת ע"י עצמה בכה"ג. והכי מתמי' לעיל אלמנה קריית לה דאלמא לא אפשר לשום קטנה שתקדש את עצמה ע"כ. ולק"מ כיון דהפקדון לה זכותו שיש לה בה הוי כיתומה בתי אביה א"כ אין לו שוה רשות למוכרה: [ב] שמתקדשת אע"ג דקבנה לאו בת זכיה היא. רטנו לומר דלא מהני ליתן לה רשות להתקדש את עצמה למי שתרצה בלתי ידיעת אביה. אלא מה שאמר לה אביה נאי וקבלי קידושין. היינו צבילי אכל לא לשום אדם כי אם לאותו האיש המשודך ומרובה צעני אביה: [ג] ואי בת זכיה היא מן התורה. שהגיעה לפטויות. אי משום דדעת אחרת מקנה אותה יש לה זכיה מן התורה: [ד] ה"ל כב כשנתן לה אביה רשות דקב"ב קידושין יש לה יד לזכות בהן ובמתקדשת. אכל כסף קידושין מ"מ לאביה דמ"ש מכל שנה נעור"י כ"כ בחידושי רשב"א. ולפי מה שישבתי קושית הריב"ז אפי' כסף קידושין שלה: [ה] אין דפרש דמשבנו ש"א בשעת הדואות כו' א"א אפי"ו משכון בשעת הדואה איירי. עיין פי' מהרש"א בחוס' ד"ה מלוה. ומבין מעמך שלשון רבינו אינו סובל פירושו. אמנם על רבינו בלא"ה לק"מ. דלשיטתיה חזיל דמסיק בסיון י' דר"י אינו אלא במשכון שלא בשעת הלואה אכל במשכון בשעת הלואה אינו יכול לקדש צו. גס בחוספות דבריו דקוקים. וטוב מזה שהחוס' לעיל דף ח' חזרו בד"ה מניין. שהעלו דלא כפרש"י דלא קני משכון אלא כש"ש. וכיון דלא קני אלא כש"ש בשעת הלואה אין לו כח לקדש כמ"ש חוס' צ"מ וצניטין דף ל"ו. ולזה הסכים מהרש"ל וק"ל:

[ק] ואם ישבו יתנו לו ירושתו. אכל אם הוא צעין שאותו מומר לעבודת כוכבים אציק מיפק נתי אביו פשיטא דלאו לקוטו להפקיע כח ירושתו כן פי' בשו"ת תרומת הדשן כ"י שלא יהיו סותרים דברי רבינו בפקדון אחרתו צטור חו"מ סימן רפ"ג: [ה] פרש"י בש"דיתן בקדושה אז רוח חכמים נוחה הימנו. עיין מהרש"א מהיכא למדו שרש"י ס"ל כן. ויש לפרש עוד שא"ל לומר שרש"י מפי' ר"י כשלידתן בקדושה אין רוח חכמים נוחה הימנו דא"כ הא דקאמר וגר את הגר אינו לא מדברי סופרים כו' היינו כשלידתן בקדושה. ורש"י לא כן פי' וגר את הגר אז ובנו שנתגיירו: [ש] א"צ שאני רב פרי בר רה"ל. לפוס ריהטא מטין דברי רבינו כתי' ר"ש מקיטין וחידושי רשב"א היפך מפרש"י דכשהורמו ולידתו שלא בקדושה רוח חכמים נוחה הימנו מטעם שמה יחזור לטורו. וכשלידתו בקדושה לא חיישין שמה יחזור לטורו דבמה אמימה שדין ליה וצדיקיהם אינו יורש את האב. אכל כי דייקת א"ל לפרש הכי חזק מאי האי דאמר רחל אמו ברתיה דשמואל הוי. ותו דקאמר אכל כשעניהם גרים גמורים כדפרשיית אפילו כשעניהם גרים גמורים מלינו דאין רוח חכמים נוחה כשהיה ליתן בקדושה. והגראה דרבינו לא ס"ל כחירושא דאם המה גרים גמורים אף שהיה ליתן הבן בקדושה מ"מ חיישין שמה יחזור לטורס כיון שאינו צת עובד כוכבים יורש הבן את האב צדיקיהם. ומש"ה יש לקיים פרש"י כשלידתן שלא בקדושה אין רוח חכמים נוחה הימנו כיון דכל ישראל זוכין מן הדין נכסי הגר מש"ה לא הפקיע זכות ישראל משום חשש זה. משא"כ כשלידתו בקדושה צנירוף טעם דמתלפי בישראל גמור אפילו כשהורמו ולידתו בקדושה מש"ה רוח חכמים נוחה שמה יחזור לטורו. אכל רב מרי כיון דברתי' דשמואל הוות אף אם היו שניהם חוזרין לטורן לא הי' יורש את אביו כו': [ת] שרד"ה אמו ברת' דשמואל. כן פי' רמב"ם ועיין בחוספות שם

קיצור פסקי הרא"ש

הס של כסף או שטר: בו היה לו מלוה על האשה ויש לו משכון ממנה ואמר לה התקדשי למי זמלוה שאת חייבת לי על המשכון אפילו לא החזיר לה המשכון מקודשת. ואפילו משכנה בשעת הלואה:

היכוסה ציד צ"ד. ואם יחזור בתשובה יתנו לו: בד הלואה מן הגר שנתגיירו בניו עמו או שהיה לו פקדון ממנו ומת את הגר הורחן שלא בקדושה ולידתו בקדושה יחזיר להם: בה יכול אדם לומר לכתו קטנה קבלי קידושין והיא מקבלת אותם ומתקדשת בהם בין אם

שדה צופים

דף יח ע"ב האי אלמנה היכי דמי אילימא קדש נפשה אלמנה קרי לה. ה"ל"ש בקדושין פ"ג ס' י"ז: דף יט ע"א אומר אדם לכתו קטנה צאי וקבלי קידושין. ה"ל"ש בקדושין פ"א ס' ט"ו: המקדש במלוה שיש עליה משכון מקודשת. ה"ל"ש בקדושין פ"א ס' י': דף כ"א ע"א הא קמ"ל נזבין איניש ברתיה ולא נזבין בריביתא. ה"ל"ש צ"ג פ"א ס' א': דף כ"א ע"ב בבואי קמפלגי רבי דריש כללי ופרטי ולקחת כלל וכו'. ה"ל"ש צ"מ פ"ה ס' א':

קובץ מפרשים

ה) שאם היו חוזרין לטורן וכו'. ג"ב לכאורה דקאי אלידתו בקדושה וצ"ע ד"ל דאינו יכול לחזור לטורו ואי חזר הוי כישראל מומר לעבודת כוכבים דק"ל עובר ירך עמו ע"ש בש"ך יו"ד סי' רס"ח ס"ז מזה: [תפארת למשון]:

רצו אבני הלכות חליצה ויבום סימן קנז, קסט מלוואים

כספים חוששין משום זנות דאמרינן באחננה נתן לה ואין חוששין משום קידושין, ר' יוסי ב"ר יהודא אומר אף בזו חוששין משום קידושין, ופירש רש"י נתן לה כספים אחר הבעילה חוששין משום זנות ותולין ביאה זו בזנות ואין חוששין משום קידושין דאי משום קידושין בעיל לא הוי יהיב לה אתנן ור' יוסי ב"ר יהודה סבר אף בזו חוששין משום קידושין דאף שנתן לה כספים חוששין לשום קידושין והני כספים לאו דאתנן נינהו אלא מתנה בעלמא ע"כ, מבואר דאע"ג דבדיבורם לא מיהמני כלל לומר שלא לשם קידושין נתכוונו אפילו הכי כל שיש הוכחה ניכרת מתוך מעשיהם מהני דהא לת"ק כספים שנתן לאחר היחוד הוי ראייה שלא היה לשם קידושין ואפילו ר' יוסי ב"ר יהודא דפליג אינו אלא משום דס"ל דלאו הוכחה הוא דאיכא למימר למתנה בעלמא יהיב לה וכמו שפירש רש"י, אבל היכא דאיכא הוכחה גמורה הניכרת לבית דין דאינו לשם קידושין אע"ג דההוכחה באה לאחר היחוד מכל מקום הוי ראייה ואגלאי מלתא שלא היה לשם קידושין, וזו ראייה ברורה לדברי הרא"ש ז"ל.

ונתייחד עמה כו' והשיב וז"ל ומה שנתייחדו (להאיש) [האיש] והאשה מתוך לשון השאלה משמע שבנקיון כפים היה שהיו סבורים שהגט לא היה גט ובטלו שלא יוציאו דבה עליה א"כ מוכח שלא בא עליה לשם קידושין ואפילו לבית הלל דאמרי הן הן עדי יחוד כו', עכ"ל.
ובמשנה למלך (פ"י מגירושין ה"ח) הביא הך דהרא"ש וכתב על ז"ל ויש לגמגם קצת שנראה שהרב הפריז על המדה בענין יחוד זה דעל כרחך שנתייחד בפני עדים דאי לא לא חיישינן לקידושין דהמקדש שלא בפני עדים לאו כלום הוא א"כ בשעת היחוד הוא דאמרי בית הלל הן הן עדי יחוד הן הן עדי קדושין וחיישינן דלשום קדושין בעל ומה לנו בביטולו שלאחר מיכן דמורה שהיה סבור שלא היה גט דכי היכא דאם אומר אחר כך דלא בעיל או שלא היה לשם קידושין לא מהמנינן ליה הוכחתו נמי לא מהני והדבר צריך תלמוד עכ"ל.
ולענ"ד נראה דכבר תלמוד ערוך הוא בש"ס סוף פרק מי שאחזו (גיטין ע"ג ע"ב) בראוהו שנתייחד עמה ע"ש דגרסינן ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבון הכי קאמר ראוה שנבעלה חוששין משום קדושין נתן לה

קנז [א] נפלה לפני יבם מומר. במרדכי פרק החולץ (כהגהות מרדכי יבמות סימן ק"ז) הביא בשם מר רב יהודאי גאון ושאר גאונים שכתבו דיבם מומר אינו זוקק אשת אחיו ופטורה בלא חליצה וכן אם הבעל מומר ומת בהמתו אין אשתו צריכה חליצה ע"ש שכתב במרדכי טעמא דגאונים ז"ל משום דמומר להכעיס מותר להלוות ברבית משום דלאו אחיך הוא וגבי נשך כתיב אחוה ע"ש, וקשה לי דהתם מיירי באחווה דמצות שהרי אפילו אינו אחיו ממש אסור להלוותו ברבית אלא משום דכל ישראל אחים במצות נינהו ולהכי במומר דלאו אחיו במצות מותר להלוותו ברבית אבל ביבום מיירי באחים ממש א"כ אפילו אינו אחיו במצות מכל מקום אחיו הוא.
ועיין בית יוסף שכתב ז"ל ויש לתמוה על מי שעלה על דעתו היתר זה ועל מר יהודאי גאון שנכתב בשמו משום דגמירי דמאור עינים הוי ולפעמים כותבים תלמידיו בשמו מה שלא עלה על דעתו אך על תלמידיו הכותבין כן יש לתמוה ועל בעל העיטור שהעתיק דבריהם למה לא רדפם כו' דדבר פשוט הוא שאין לדברים אלו שורש וענף ולא שום צד סמך כלל עכ"ל וע"ש.

זכרי שלא להשוות הבעל העיטור ותלמידי הגאון ח"ו כטועים בדבר משנה נראה לענ"ד בטעמא דהגאונים, משום דכבר כתבו הגאונים דמומר אינו יורש דבר תורה, ובתשובת הרא"ש כלל י"ז כתב בשם רבינו משלם בשם רבינו קלונימוס דכי המיר לא מקרי זרעיה ולא ירית ליה לאבוהי כדכתיב להיות לך לאלקים ולזרעך אחריו כו' עד מי שזרעו מיוחס אחריו יצא מומר שאין זרעו מיוחס אחריו ע"ש, וכן במרדכי פרק קמא דקידושין פסק מר רב צדק גאון דמומר אינו יורש את אביו והא דפריך ודלמא ישראל מומר שאני הכי פירושא דלמא ישראל מומר מוריש לבניו ע"ש, ומשמע מדאורייתא קאמר מדקשיא ליה הא דישאל מומר שאני וכן הכריח מהרד"ך בתשובה בית כ"ח ע"ש, וכיון דאינו יורש את אביו דבר תורה ממילא אינו זוקק אשת אחיו ליבום בנחלה תליא רתמא כדאמרינן פרק קמא דיבמות (י"ז ע"ב) יחדו מיוחדים בנחלה פרט לאחיו מן האם ופירש רש"י שיורשין נחלה אחת ויורשין זה את זה, וכיון דמומר אינו יורש את אביו לא הוו מיוחדין בנחלה והוי ליה כאחין מן האם שאינו זוקק ליבום.

קסט [א] ואחר שחלצה כותבין לה בית דין. ומדין זמן בשטר חליצה עיין בתשובת הריב"ש (סימן שפ"ה) שכתב להרב ר' חסדאי ז"ל והוא שכתב כבודך שמדברי נראה שבאתי לדמות היתר זה של זאת האשה בגט חליצה אלמא לא נתקן זמן בגט חליצה כו' ואמרת שהדין עמי בדין זה דודאי טעם גט אשה לא שייך

אבני מילואים <אבן ישראל> - ב / פ"ש, ישראל יעקב בן אהרן [עמוד 298] (726077)

ישראל שנכנסו לברית במילה וטבילה והרצאת דמים בשעת מתן תורה, אבל נתכוונו לומר שהלך אחר אמו ונדבק בישראל. וזה טעם בתוך בני ישראל, שהיה עמהם ולא רצה ללכת אחרי אביו להיותו מצרי. וכן מה שאמר שם בת"כ "אע"פ שלא היו ממזרים באותה שעה הוא היה כממזר", כדברי יחיד היא שנויה, והלכה הולד כשר.

והצרפתים אומרים כי טעם הגרות מפני שהיה קודם מתן התורה והיה משפטו לילך אחר הזכר, ממה שאמרו [ביבמות עה, ב] "באומות הלך אחר הזכר", וכאשר נולד זה לא מלו אותו כי מצרי היה בדינו, אבל כשגדל נתגייר לדעתו ונמול. **ואין דעתי כך, כי מעת שבא אברהם בברית מילה היו ישראל ובגויים לא יתחשבו, (א) וכמו שאמרו [בקיודשין יח, א] בעשו "ודלמא ישראל משומד שאני".** וק"ו הדבר, אם לאחר מתן תורה שהגוי הבא על בת אברהם מחייבי לאוין הוא ואין לו בה קדושין היא מקוה טהרה לאומות להכשיר את ולדה להיות כמוה, לא כל שכן קודם התורה שתהא מטהרת ולדה להיות כמוה לחייבו במילה כזרעו של אברהם ויהא בכלל בני ישראל.* (ב)

תכלת מרדכי

(ח) כי מעת שבא אברהם. וע"י טורי אבן חגיגה ג' טז. במקרא וא"ל בני ישראל תדבר לאמר — א' ד"ה שהיה תחלה וכו' 22.

כסף מזוקק

(א) וכמו ש בעשו ודלמא ישראל משומד שאני. קידושין י"ח 23, פי' ונקרא עשו ישראל משומד אף קודם מ"ת.

מדברי רש"י פ' אמור ממה שכתב שם בתוך בני ישראל מלמד שנתגייר כמו שכתב הגאון אוה"ב נ"י. ולענ"ד דבריו בזה תמוהים דאם אמנם יש סיוע לזה למה לא הזכיר רק דברי רש"י שאין מהם הכרע נגד הפוסקים החולקים, והלא דברי רש"י הם מהתורה כהנים אשר מזה כפי דעת הרה"ג נ"י יהיה סתירה לכל הפוסקים דס"ל שא"צ גירות דהכי אמרינן בת"כ והוא בן איש מצרי אע"פ שלא היו ממזרים באותה השעה הוא היה כממזר, בתוך בני ישראל מלמד שנתגייר עכ"ל, הרי דברי רש"י הם דברי הת"כ ויהיה מזה סתירה לשיטת כל הפוסקים ולשיטת רש"י עצמו דס"ל דעכו"ם הבא על בת ישראל הולד כשר וא"צ גירות. אבל באמת הך מלמד שנתגייר פירושו כמ"ש הרמב"ן שנתגייר במילה וטבילה והרצאת דמים בשעת מ"ת ככל ישראל, והוצרך לומר כן מדכתיב והוא בן איש מצרי שלא נטעה לומר שנשאר מצרי ולא נתגייר עם ישראל, אבל אם היה נולד לאחר מ"ת לא היה צריך גירות. וע"פ פי' הרמב"ן יש לפרש ג"כ רישא דת"כ וכו'. וא"כ איך נסמוך על דעת יחידית הנדחת מכל צד לבטל מצות מילה בשמיני החמורה שדוחה שבת לדעת כל הפוסקים שישראל גמור הוא וצריך למולו בשבת וכו', ע"ש. (22) וז"ל: שהי' תחילה לגרים היינו שהי' ראשון שיצא מתורת בן נח ובא לכלל קדושה. כדאמ' בספי"א דיבמות (דף ק, א) עשרה כהנים עומדים ופירש א' מהן ובעל הולד שתוקי שמשתיקין אותו מדין כהונה, מ"ט דאמר קרא והיתה לו ולזרעו אחריו, בעינן זרעו מיוחס אחריו. ופריך אלא מעתה גבי אברהם דכתיב להיות לך לאלקים ולזרעך אחריו. התם מאי קא מזהיר לי' רחמנא, ומשני ה"ק לי' לא תנסיב נכרית ושפחה דלא ליזיל זרעך בתרא. פי' שזרעה מתייחס אחריה. והיינו בישראל. דאלו בן נח ובת נח הזרע מתייחס אחר הזכר, כדאמ' בפ"ו דיבמות (דף סב). ואע"ג דבמסקנא התם בפ"א דיבמות קאמר אהא דעשרה כהנים זרעו מיוחס אחריו דרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא, וא"כ כיון דלא דרשינן ולזרעו אחריו למיוחס אחריו, דאברהם נמי לא דרשינן להכי, א"כ אין לנו [ראיה] מכאן שאברהם יצא מכלל בן נח. י"ל דהא דקאמר קרא אסמכתא לאו דלא דרשינן להא דלזרעו אחריו כלל, אלא דאהא דעשרה כהנים הוי אסמכתא, ומבעי לי' להא דדריש שמואל בספ"ג דקדושין (דף סו, א) דחלל עבודתו כשירה דאמר קרא ולזרעו אחריו בין זרע כשר ובין זרע פסול. ופי' הריטב"א דלאו מזרעו נפקא ליה דהא זרע לא מיקרי אלא זרע כשר כדאמ' התם בפ"ק אלא מדכתיב ולזרעו אחריו פי' המתיחס אחריו וחלל מתיחס אחריו ודלא כפי' התוס', וכיון דלזרעו אחריו המתיחס אחריו דאברהם נמי משמע הכי. וה"נ משמע דהאבות קצת דין ישראל עליהן, דבפ"ק דקדושין (דף יח.) רצה למילף דעכו"ם יורש את אביו, מדכתיב כי ירושה לעשו נתתי, ודחי דילמא ישראל מומר שאני. אע"ג דבכמה מקומות מצינו שדין בן נח עליהן כדאמ' בפ"ז דחולין (דף ק) והלא מבני נח נאסר גיד הנשה ועדיין בהמה טמאה מותרת להם. והאי מבני נח דקאמ' אבני יעקב לחוד קאי, כדפי' התוס' פ"ב דפסחים (דף כב, א) והא עמרם נשא דודתו, ואברהם אמר אהותי בת אבי היא כדן בן נח כדאמ' בפ"ז דסנהדרין (דף נח, ב). מ"מ י"ל אע"ג דלכלל ישראל לא באו מ"מ מכלל בני נח יצאו מימי אברהם. וה"נ תנן בפ"ג דנדרים (דף לא, א) שאינו נהנה לב"נ מותר בישראל ואסור באומות העולם ובגמ' אטו ישראל מי נפקא מכלל בני נח אין כיון דאתקדש אברהם איקרו על שמו. ובמקום אחר יש להאריך בזה. והשתא א"ש הא דקאמר הכא שהי' תחילה לגרים, עכ"ל. (23) דאיתא בגמרא (י"ח, א): רב חייא בר אבין אמר רבי יוחנן עובד כוכבים יורש את אביו דבר תורה

הארה נפלאה בענינו של י"ג ניסן

הנה הלכה פסוקה שאין נופלים על פניהם בכל חודש ניסן (טוש"ע א"ח סימן תכס), והוא משום שי"ב ימים הראשונים הם ימי חנוכת הנשיאים וחנוכת המזבח במשכן, ר"ד ניסן הוא זמן הקרבת הפסח, ולאחריו שבעת ימי החג, וכיון שעבר רוב החודש בקדושה עושים כולו קודש ואין אומרים בו תחנון.

אולם יש ליתן טעם בהא שאין נופלים על פניהם ביום י"ג ניסן, והלא בו אכתי לא עבר רוב החודש בקדושה [ובמהרי"ל (הלכות חודש ניסן) כתב דהוא משום שהוא כעין אסרו חג של חנוכת המשכן. וחזינן שאין דנים על כל החודש בכללות, אלא רק לאחר שעבר רובו בקדושה פוטר הוא את כולו].

וכתב החתם סופר (אורח חיים שם) "ומה שתמהו רבים על י"ג ניסן וכו', מצאתי ברבה (בראשית רבה פרשת וירא סוף פרשה ג) שהפיכת סדום היה ט"ז ניסן, וכתב היפה תאר (שם פרשה מח, יב) שלפי זה היו המלאכים אצל אברהם אבינו עליו השלום ט"ו ניסן, והיה יום שלישי למילתו ונמצא שנימוץ יום י"ג ניסן, ורב טוב לההוא יומא, וראוי לעשותו יום טוב", עכ"ד (ועיין בתוס' ראש השנה יא. ד"ה אלא, שכתבו כי כן מוכח מהמדרשים שבט"ו ניסן בא הקב"ה אצל אברהם, עיי"ש).

ועומק הענין הוא, כי במילתו של אברהם התחילה הוויית ומציאות כנסת ישראל בעולם, לפי שמילתו היתה מילה של גירות, וכמו שאמרו בגמ' (חגיגה ג) "בת נדיב - בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב וכו', שהיה תחילה לגרים", וכ' התוס' (ד"ה תחילה לגרים) "שנצטווה על המילה טפי מכל אותם שלפניו", ומפורש שמילתו היתה מילה של גירות (וכן מפורש במכילתא פרשת משפטים מסכתא דנזיקין פרשה יח, עיי"ש).

וכיון שביום הזה נכנס אברהם בברית, ומל לשם גירות להיקרא ישראל, מאותו היום נתחדשה מציאות 'ישראל' בעולם, וכמו שכתב הרמב"ן (ויקרא כד י) "כי מעת שנא אברהם בברית היו ישראל ובגוים לא יתחשבו". והוא גדולתו וקדושתו של יום זה.